

קרב אפק - ניתוח ספרותי-גאוגרפי

בפרק כ' בספר מלכים א מתוארות שתי מלחמות בין אחאב מלך ישראל לצבאו של מלך ארם. להלן נתמקד בכמה ביטויים מיוחדים, עתירי רמזים ועטופי סמליות, המשובצים בסיפור הקרב השני. עינינו נשואות לניתוח ספרותי תמציתי של סיפור הקרב, מתוך דגש מיוחד בתפקידם של ביטויים הנגזרים מהמרחם הגאוגרפי שבו התחולל. טענתנו המרכזית היא כי ביטויים אלו - השמות הגאוגרפיים והרקע הגאוגרפי העומד ביסוד ההתרחשויות - לא באו רק כדי לעצב תפאורה ראלית לסיפור המעשה, או כדי להקנות לו אמינות בסיסית; דומה בעינינו כי ה'גאוגרפיה' שבסיפור משמשת גם 'כלי שרת' ספרותי המסייע ביד המספר לעיצוב רעיונות, שעניינם אינו קשור כלל למסגרת הגאוגרפית במובנה הפשוט. טרם נבוא לנתח את הגילויים בסיפור הקרב השני, נדון בקצרה בקרב הראשון, שניתן לראותו כמעין רקע המציג את בעיות היסוד במאבקים שבין ישראל לארם, כפי שרואה אותם הכתוב בספרנו.

הקרב הראשון נגד הארמים

במלחמה הראשונה בן הדד מלך ארם וחילו העצום, המבוסס על צבאותיהם של שלושים ושניים מלך, ועמו צי מרכבות, צרים על שומרון.

אפשר שהמספר 'שלושים ושנים מלך' אינו מקרי, וביסודו עומד מניינם של שלושים ואחד מלכי ארץ כנען מספר יהושע. כאן מספר המלכים גדול באחד¹ - אך בניגוד למלכי כנען שלא השכילו ליצור חזית אחידה, ניהלו כמה מלחמות שבהן נטלו חלק קבוצות שונות של מלכים ולבסוף הובסו, סרים כל שלושים ושניים המלכים

1. אפשר כי ניתן להצביע במקרה דנן על מנגנון התוספת בספרה אחת, הפועל לגבי צמדי מספרים במקרא ובספרות הקדומה (ראה: מ' וייס, **מקראות ככוונתם**, ירושלים תשמ"ח, עמ' 13-15), דוגמת שלושה וארבעה, ארבעה וחמישה, שישה (ימים) והיום השביעי, שבעה (ימים) והיום השמיני. אפשר כי גם התאריכים במגילת אסתר: "בשלושה עשר לחדש שנים עשר..." (אסתר ג', יג), ושנות השעבוד והמרד בפרשת כדרלעומר - שנים עשרה ושלוש עשרה (בראשית י"ד, ד), הולמים תבנית זו.

למרותו של מלך אחד. לענייננו יש חשיבות לפרט זה, משום שהדגשת הריבוי המספרי של הארמים ובמובן מסוים גם אחדותם, לעומת מיעוט מספרם של חיילי ממלכת ישראל, הנה יסוד חשוב בתיאור שתי המלחמות שבפרק.

המלחמה הראשונה נסתיימה בנצחונו של אחאב שפעל על פי עצת הנביא. הלה הורה לו לפעול בצורה מיוחדת: "ויאמר אחאב במי. ויאמר כה אמר ה' בנערי שרי המדינות..." (כ', יד). הדגש מושם ללא ספק על פעולתם של מעטים שהשכילו לפגוע ביריב השאנן, וידועים הניסיונות לעגן את התיאור המקראי של פעולתם בהסבר צבאי ראלי.² לענייננו חשוב הביטוי המיוחד 'נערי שרי המדינות', שבא כמדומה לנגוד את 'המלכים' שחברו יחד תחת שרביטו של בן הדד. נבהיר דברינו. 'נערי שרי המדינות' הנו ביטוי מיוחד במינו שקשה למצוא לו מקבילה ברורה במקרא. יש לו מן הסתם משמעות שלטונית מסוימת, אך קשה להבין איך מתקשרים תואר זה והתכונה העומדת ביסודו לאופן פעולתם של 'נערי שרי המדינות' בשדה הקרב.³ לדעתנו, יש בו עמימות המתירה לראות בו כמה משמעויות. בפשטות, הביטוי 'נערים' עשוי להיות מובן כלוחמים,⁴ אך יש מקום להצביע גם על הקבלתם הניגודית למלכים. הקבלה זו עולה בגין התפקיד השלטוני-מדיני המודגש כאן: הביטוי 'שרי מדינות' עומד מול מלכים. שרים פחותים ממלכים, ועובדת היותם 'נערים' מפחיתה עוד יותר בערכם כלוחמים.⁵

באמצעות הביטוי הזה מקטין אפוא המספר את מעמדו של אחאב מול בן הדד, המצויר כאן כמנהיגה של מעצמה של ממש. עוד נמצאנו למדים, כי מול בן הדד המציב שלושים ושניים מלכים, מציב אחאב "מאתים שנים ושלישים" (כ', טו) נערי שרי מדינות. המספר שצוין מְאֹלָף. הוא כולל את מספר המלכים שהצטרפו לבן הדד - 'שלושים ושניים' - ומאתיים נוספים. המקרא משתמש במספרים כדי לעורר הבנה

2. 'י ידן, 'עמק סוכות במערכת דוד ואחאב', בתוך: 'י ליאור (עורך), היסטוריה צבאית של ארץ ישראל בימי המקרא (1967), ירושלים, עמ' 170-171.
3. ניתן לפרשו: משמר לשרי המדינות - מושלי המחוזות. ראה: ע' בוסתנאי ומ' גרסיאל (עורכים), עולם התנ"ך למלכים א', תל אביב 1994, עמ' 187.
4. כך יש להבין את "יקומו נא הנערים וישחקו לפנינו" (שמ"ב ב', יד), "ויצו דוד את הנערים ויהרגום" (שמ"ב ד', יב) ועוד.
5. עולם התנ"ך (לעיל, הערה 3) פירש: "הנערים כאן הם לוחמים מובחרים", ולא הוכיח מדוע. לענ"ד 'נער' מופיע פעמים הרבה, בהקשרים צבאיים, דווקא כביטוי של חולשה וחוסר ניסיון צבאי. ראה, למשל, דברי שאול לדוד: "לא תוכל... כי נער אתה" (שמ"א י"ז, לג), התנהגות בנו של גדעון: "כי ירא כי עודנו נער" (שופטים ח', כ) ודברי שלמה: "ואנכי נער קטן לא אדע צאת ובא" (מל"א ג', ז. צאת ובוא' למלחמה!). דומה כי הדבר מבוטא גם בפרשה של הריגת מנהיג על ידי נערו: "ויקרא מהרה אל הנער נשא כליר" (שופטים ט', נד).

מסוימת של תכנים מסוימים.⁶ במקרה הנידון דומה כי המספרים שצוינו אינם מקריים. היסוד המשותף בשני המספרים - 'שלושים ושניים' - מעורר להשוואה, וזו מורה כמה גדול ההבדל: שלושים ושניים מלכים כוללים צבאות רבים, ומאתיים שלושים ושניים נערי שרי המדינות - חרף ה'מאתיים' שנוספו!! - מועטים בסופו של דבר!

סופו של דבר, מעטים אלו ניצחו את הרבים. אין הכתוב מגלה היאך קרה הדבר, ודומה כי עניינו העיקרי להראות כיצד התגשם מאמר מלך ישראל: "אל יתהלל חֹגֵר כמפתח" (כ', יא), שחוזקו וגובו בדברי הנביא: "...הראית את כל ההמון הגדול הזה הנני נתנו בידך היום וידעת כי אני ה'" (כ', יג). דומה כי הביטוי המצייר את הצלחתם הצבאית של הנערים - "ויכו איש אישו וינסו ארם וירדפם ישראל..." (כ', כ) - רומז גם לגבי האופן והנסיבות שבהם בוצעה המשימה. סביר, כפי שהציע י' ידן, כי הקרב התנהל בגיא שבו עוברת הדרך בין מרכז השומרון לסוכות (ואדי פרעה). בנתונים טופוגרפיים אלה ניתן לחסום את הגיא בכוח קטן יחסית, שמכה את החלוץ הארמי ומקיים "ויכו איש אישו", ואחר כך בא לידי ביטוי צבאי "החיל אשר אחריהם" (כ', יט).⁷

הקרב השני נגד הארמים

בנקודה זו עוברים אנו לקרב השני, העומד במרכז ענייננו, שהתנהל קרוב לוודאי בגולן. כקודמו, עומד גם קרב זה בסימן דבריו של נביא אנונימי המכונה כאן 'איש האלהים' (שם כח), תואר נכבד מנביא, התואם את האופי הדתי המודגש יותר של הקרב השני,⁸ כפי שיתבאר להלן. הוא מזהיר מפורשות את מלך ישראל: "לך התחזק ודע וראה את אשר תעשה כי לתשובת השנה מלך ארם עלה עליך" (כ', כב).

כיצד מתכונן הצד הארמי למלחמה? כללית, הארמים התייחסו לתוצאות המלחמה הקודמת והפיקו לקחים ממנה. ניתן להבחין בדבריהם בטעם דתי ובטעם

6. עסקתי בכך בכמה מקומות. ראה: י' רוזנסון, 'סיפור הכישלון בעי והמסגרת הספרותית של יהושע א-יא', **בית מקרא** מד (תשנ"ז), עמ' 150-151; הנ"ל, 'בן שנה שאול במלכו', **משלב - בטאון ישיבת הקבוץ הדתי** (תשנ"ח), עמ' 1-16.

7. ידן (לעיל, הערה 2), פירש "ויכו איש אישו" כקרב ביניים, פירוש שבהעדר רמז נוסף נראה דחוק בעיניי.

8. כבקרב הקודם גם נביא זה אלמוני, אלא שכאן כונה 'איש האלהים'. י' קיל, '**דעת מקרא**' **למלכים**, עמ' תב, ביאר כי השינוי הוא צורך הגיוון. לדעתנו, יש כאן עלייה בדרגה. 'איש האלהים' קרוב יותר לנביא במשמעות הדתית המוכרת, כלומר, לא 'נבואה' כמקצוע או כאורח חיים, אלא כקרבה אמיתית לה'. זה מתאים לחומרת הפגיעה של הארמים בה' בפעם השנייה (שם כג), כביכול, עוצמת הנבואה המקופלת ב'איש האלוהים' חזקה יותר!

ארגוני: "ועבדי מלך ארם אמרו אליו אלהי הרים אלהיהם על כן חזקו ממנו ואולם נלחם אתם במישור אם לא נחזק מהם. ואת הדבר הזה עשה הסר המלכים איש ממקמו ושים פחות תחתיהם. ואתה תמנה לך חיל כחיל הנפל מאותך וסוס כסוס ורכב כרכב ונלחמה אותם במישור אם לא נחזק מהם וישמע לקלם ויעש כן" (כ', כג-כה).

הנימוק הדתי רומז לדרך שבה התנהלה המלחמה הקודמת - כפי הנראה בגיא במזרח הר שומרון בואכה שומרון - במקום שלא באה לידי ביטוי עדיפותם המספרית הגדולה של הארמים.⁹ הרצון לעבור למישור נושא אופי דתי, אך בפועל, הדגשת הרכב רומזת כי כוונתם הייתה לנצל היטב את המישור לצורך פיתוח מרבי של עצמת המרכבות. השינוי הארגוני מטרתו, קרוב לוודאי, להעניק משנה אחדות וליכודיות למחנה, שכן פדרציה של מלכים נוטה מדרכו של עולם לפירוד, בעוד ששלטון באמצעות פחות מחזק את כוחו של השלטון המרכזי.

הקרב התנהל בסביבות אפק, ומקובל לזהותה עם אפק שבדרום רמת הגולן.¹⁰ לקרב עצמו ניתן לצייר מהלך הגיוני המבוסס על נתוני הסביבה. כבקודמו, גם בקרב זה מודגש היטב מיעוט מספרם של חיילי ישראל: "ובני ישראל התפקדו... ויחנו בני ישראל נגדם כשני חשפי עזים וארם מלאו את הארץ" (כ', כז). 'שני חשפי עזים' הוא ביטוי קשה, אך על רקע ההנגדה, ברי שבא להבליט את מיעוט מספרם של ישראל. מקובל לפרשו כשטח ששני עדרי עזים עשויים לחשוף בזמן מסוים.¹¹ הביטוי נושא אופי מליצי וקשה לדעת מדוע השתמשו בו, כשבביאור פשוט נוטה הדעת לחברו לביטויים מליציים רבים המופיעים בפרקנו. עם זאת, הדגש פה אינו במספר כמספר, אלא על שטח, ליתר דיוק - על כיסוי של שטח. אפשר כי רמז צפון בדברים כי ישראל, חרף מיעוט מספרם, השכילו לנצל היטב את השטח שעמד לרשותם. הפירוש מסתבר אם נאמץ את ההשערה המקובלת¹² כי הקרב התנהל במעבר אפק - המעבר הצר סמוך לקיבוץ אפיק של היום, שבו עוברת הדרך ממעלה אל-חמה בואכה רמת הגולן ודמשק (ראה צילום מספר 1). דרך זו הייתה אחד מסעיפי הדרך הבינלאומית ('דרך הים'), ומסתבר כי השליטה בה, בנקודה החשובה של מעבר אפק, אפשרה לצד

9. לעיל, הערה 2.

10. מ' כוכבי, 'ארץ גשור - תולדות חבל ארץ בתקופת המקרא', **ארץ ישראל** כה (תשנ"ו), עמ' 189-188, מקבל את זיהויו של תל סורג עם אפק המקראית. לעומת זאת במקום אחר (מ' כוכבי, 'ישראלים, ארמים וגשורים בקדמת הכינרת', **אריאל** 103-102 (תשנ"ד), עמ' 108, הוא נוטה לזיהוי שהציע מ' דותן, 'אפק שבגבול בין ארם לישראל ואפק שבגבול האמורי', **ארץ ישראל** יב (תשל"ה), עמ' 63-65, לפיו תל עין גב הוא אפק המקראית שליידה התרחש הקרב.

11. 'דעת מקרא' למלכים (לעיל, הערה 7), עמ' תד. כינוי שטח קרקע על פי פעולתם של בעלי חיים בשטח ידוע במקרא. ראה: שנים עשר צמדי בקר אצל אלישע (מל"א י"ט, יט).

12. 'יום טוב, בתוך: ע' בוסתנאי ומ' גרסיאל (לעיל, הערה 3), עמ' 188.

המנצח לנוע בחופשיות לעבר שטחו של האויב, ועל כן גדולה חשיבותה. בדומה למה שהתרחש בקרב הראשון, גם כאן ריבוי מספרם של הארמים לא בא לידי ביטוי במעבר הצר. אפשר שהם פרסו את כוחותיהם במישורים הרחבים של רמת הגולן מצפון למעבר, אך במעבר עצמו עמדו מולם חיילי אחאב המעטים כשוויים מול שוויים.

קרב אפק - גאוגרפיה וסמליות

היה זה אם כן קרב על מעבר טופוגרפי, שבמינוח הצבאי של היום היו מכנים אותו 'מעבר הכרחי'. ניתן להעלות כאן במלוא הזהירות המתחייבת השערה בדבר פשרו של שם המקום - אפק. השם עשוי להיגזר מאפיקי הנחלים בסביבת אפק או משני צדי המעבר, אך אין זה מן הנמנע כי חבוייה כאן גם רמיזה ספרותית. 'אפק' הדרומית, הסמוכה למעינות הירקון, שוכנת במעבר הידוע כמעבר אפק - 'מעבר הכרחי' בין הירקון להר, שעוברת בו הדרך הבינלאומית ('דרך היס'). מעבר זה קשור בקרב

צילום מספר 1: מעבר אפק -
מבט מתצפית סמוכה לכפר
חרוב, במבט צפונה. משמאל -
נחל עין גב, מימין - נחל מצר
הנשפך לירמוך (צילום:
שמואל קליין).

המפורסם הידוע כקרב אפק, שבו נלחמו הישראלים נגד הפלשתים בשלהי תקופת השופטים (שמ"א ד'). מותר כמדומה לציין כמה קווי דמיון בין שני הקרבות - זה של ספר שמואל וזה של ספר מלכים. בספר שמואל נלחמו הישראלים, תושבי ההר, בפלשתים אנשי המישור. אמנם המתח שבין ההר והמישור לא הובלט באותו קרב כבפרשתנו, אך גם אותו קרב נשא אופי דתי מודגש, וגם בו התקיים עימות הנושא אופי טריטוריאלי בין אלוהי ישראל לאלוהי פלשתים. רוצה לומר, הפלשתים, המשוכנעים כי ארון ה' חסר כוח בארצם, למדים להפתעתם כי יד ה' פוגעת בהם בעריהם, והם נאלצים להשיב את ארון ה' לגבול ישראל המתחיל בבית שמש שעל גבול אזור ההר.

במבט ראשון נדמה כי הקשר בין המלחמות נגד פלשתים והמלחמות נגד ארם אינו מסתבר, שהרי אין קשר גאוגרפי, לאומי או דתי גין שני העמים. אך מתברר כי לא כך ראה זאת המקרא. עמוס, בציור מיוחד במינו של הנהגת ה' בעולם, קובע: "הלוא כבני כשיים אתם לי בני ישראל נאם ה'. הלוא את ישראל העליתי מארץ מצרים ופלשתיים מכפתור וארם מקיר" (עמוס ט', ז). בדברי נבואה עסקינן, וכמתבקש שונה סגנונם מסגנונות הסיפור המקראי. על כן, אדנותו של הקב"ה על עמים אלה מוצגת כאן בדרך שונה מתיאורי ההצלחה האלוקית בקרבות דוגמת קרב אפק. הנביא מדגיש כי ה' הוא האחראי להבאתם של עמים אלו לאזור, וממילא מוצפנת כאן ההשקפה כי הוא גם אלוהיהם! אם כן, השקפת עמוס והשקפת ספרי נביאים ראשונים בנידון נשענת בסופו של דבר על אותה השקפה יסודית. מעניין כי גם בפרק א' של ספרו סומך עמוס את דמשק לעזה ולערי פלשתים האחרות: "כה אמר ה' על שלשה פשעי דמשק ועל ארבעה לא אשיבנו על דושם בחרצות הברזל את הגלעד... כה אמר ה' על שלשה פשעי עזה ועל ארבעה לא אשיבנו על הגלותם גלות שלמה להסגיר לאדום..." (עמוס א', ג-ו), ודומה כי סמיכות זו איננה עניין שבמקרה.

לדעתנו, אין להתעלם מקשר נוסף בין פלשתים לארם, המעוגן במבנה העומק של ספר בראשית. גם שם נזכרים ארם ופלשתים כשני עמים שחיכוכים שונים עמם מלווים את ראשית היווצרותו של גרעינו של עם ישראל. אמנם ספק גדול הוא אם הפלשתים המתוארים שם הם אותם פלשתים - גויי הים הנזכרים בנביאים ראשונים ואחרונים, אך לא בהיסטוריה עסקינן, לפנינו המיזה ספרותית! יהא מוצאם של ה'פלשתים' של ספר בראשית אשר יהא, דומה כי בשימוש בשם 'פלשתים' בספר בראשית רומז הכתוב לפלשתים הידועים, וממילא הזיקה לארם קיימת ולו ברמיזה. בספר בראשית שני העמים הללו כרתו ברית עם ישראל, ולשניים מגיבוריהם - לבן

ואבימלך - נגלה ה' במחזה הלילה והורה להם את אשר יעשו, גם זאת את וסימן לאדנותו; כללו של דבר, קווי דמיון בין פלשתים לארם עשויים להסביר גם את הדמיון בין קרב אפק הדרומי לבן דמותו הצפוני. בשניהם מוכיח הקב"ה את שלטונו על שני עמים אלה.

אפשר כי המטען הדתי העומד ביסוד הקרבות בשני הסיפורים עשוי להתיישב עם מעורבותם היתרה של נביאים בקרבות אלו ולהסבירה. כשלעצמם, הדבקות שגילו הנביאים בצורך לפגוע בארם והביטויים החריפים שהשתמשו בהם לשם כך (כ', יג; שם, כב; ובמיוחד שם, לה-מג) אינם מתיישבים עם צרכיה הפוליטיים של ממלכת ישראל,¹⁴ בעוד שהשאיפה לשים "חוצות דמשק" (כ', לד) הייתה בסופו של דבר לטובת ממלכת ישראל - הן מבחינה כלכלית והן מבחינה דיפלומטית - בעמדה יחד עם ארם מול האויב המשותף - אשור.¹⁵ בשורות אלו אין אנו באים לדון בטענה זו,¹⁶ אלא להדגיש כי המשמעות הדתית החבויה ברמזים במבנה העומק שבפרק תואמת את הביטויים הגלומים בדברי הנביאים שבפרקנו.

דרך אחרת שבה הביע הכתוב את משמעותו הדתית של הקרב הנידון, קשורה לשבעת הימים של ההמתנה ולהתמוטטות החומה. על ההמתנה סופר: "ויחנו אלה נכח אלה שבעת ימים ויהי ביום השביעי ותקרב המלחמה ויכו בני ישראל את ארם מאה אלף רגלי ביום אחד" (כ', כט), ועל נפילת החומה: "וינסו הנותרים אפקה אל העיר ותפל החומה על עשרים ושבעה אלף איש הנותרים ובן הדד נס ויבא אל העיר חדר בחדר" (כ', ל). את ההמתנה עצמה ניתן להסביר כפועל יוצא מהיערכותם של הכוחות משני עברי המצר. בשטח הצר לא נשקף מלכתחילה יתרון לאחד הצדדים, וההמתנה הייתה מחויבת המציאות. אך שבעה ימים אינו מספר סתמי, ובאופן ברור מאוד הוא רומז לשבעת ימי ההיערכות סביב יריחו ולקרב שהתחולל שם ביום השביעי. למותר לציין כי נפילת החומה בכוח נס מעמיקה את הדמיון הזה עד לאין שיעור!

13. חשוב לתת את הדעת גם ללשון הדומה: "ויבא אלהים אל אבימלך בחלום הלילה ויאמר לו... (בראשית כ', ג). "ויבא אלהים אל לבן הארמי בחלום הלילה ויאמר לו... (בראשית ל"א, כד).

14. יש מהפרשנים המודרניים שעמדו על הקיצוניות בתגובת 'איש אחד מבני הנביאים' - "יען שלחת את איש חרמי מיד והיתה נפשך תחת נפשו ועמך תחת עמו" (כ', מב).

15. ראה דבריו המעניינים של א' סימון, בתוך: ע' בוסתנאי ומ' גרסיאל (לעיל, הערה 3), עמ' 186.

16. דומה בעיניי כי הכתוב מדרג את ה'נביאים' בפרקנו. 'איש האלוהים', המעודד את המלך בקרב השני, רם מעלה בתוארו מ'הנביא' של הקרב הראשון. 'איש אחד מבני הנביאים' הוא כינוי הרומז לפחיתותו. 'איש אחד' ו'מבני הנביאים' אפשר כי יש בכך דרך לרמוז לקיצוניותו הדתית הלוקה בעיוורון, כפי שטען סימון (לעיל, הערה 3). על אפשרות אחרת להסביר זאת, ראה להלן בשורות המסיימות את מאמרנו.

הנה כי כן, ניתן לראות את סיפור הקרב באפק כמושתת על רקע היסטורי - המלחמות נגד ארם. ניתן גם להציע רקע גאוגרפי להבנת ההתרחשויות, אך לא פחות מכך עומדת בבסיסן תובנה מסוימת, הרואה את יחסי ארם-ישראל כעניין מורכב שיש לו השלכות מרובות ושמסתעף לעניינים מקראיים מרובים. דמות הקרב מצטיירת כמעין שילוב בין פרטים ריאליים לזכרונות היסטוריים ולפרטים ספרותיים הלקוחים מסיפורים אחרים. כל אלה מסייעים בעיצוב דיוקנו הדתי של הקרב, המבליט מאוד את אדנותו של ה' במרחב, שבכוחה מנצחים המעטים את הרבים.

הדו של פרק קדמון

נסיים בנקודה שבה פתחנו. בשני הקרבות נגד ארם מודגש מאוד המצב של מעטים מול רבים. ניתן להבינו כפרי יחסי הכוחות המציאותיים, אך לא פחות מכך, אפשר שמהדהד כאן הדו של פרק קדמון של יחסי ישראל-יעקב ויחסי לבן-ארם. גם בספר בראשית מוצג יעקב כמועט וכחלש בהשוואה ללבן נציגו של ארם. 'ארם' הקדמון לא רואה ביעקב 'אח': "הכי אחי אתה ועבדתני חנם..." (בראשית כ"ט, טו), וסוף המעשה מוכיח שלכל אחד היו 'אחים' משלו: "שים כה נגד אחי אחיך..." (בראשית ל"א, לז). ל'אחוה' לא הגיעו, אלא לברית, אך במעשה בן הדד נמוגה מסורת הברית הקדומה לחלוטין! אחאב, הקורא לבן הדד 'אחי', נדבק, אפוא, שלא כדין לביטויים שהושמעו בימים קדומים אלו. מכיוון שהופרה הברית עתיקת היומין של ספר בראשית, רואה לנכון ה'נביא', המגלה מעורבות מרובה בקרב הנידון, לבאר עד כמה פסולה קריאת האחוה הזו!

הנה כי כן, ניתן לראות בדברי ה'נביא', המתריס נגד אחאב על השארת בן הדד בחיים, גילוי של קיצוניות דתית ועיוורון מדיני,¹⁷ אך סביר שהם מושתתים על מורשת רוחנית מסוימת היונקת מזכרונות ספרים אחרים במקרא. אנו לא באנו להכריע בעניין, אלא לציין את הקשר שבין תכנים וסמליות העולים ממקורות אחרים לסיפור קרב אפק בגולן.

17. ראה לעיל הערות 15 ו-16.